

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga, LV – 1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2012.gada 19. martā Nr. 1-6/2
Uz 23.02.2012. Nr.1-04/67-pav

**Latvijas Republikas Satversmes tiesas
tiesnesei A.Brantai**
Jura Alunāna ielā 1, Rīgā, LV-1010

Par viedokli lietā Nr.2011-20-01

Ar Satversmes tiesas tiesnese 2012.gada 23.februāra lēmumu Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – tiesībsargs) ir atzīts par pieaicināto personu un uzaicināts sniegt viedokli lietā Nr.2011-20-01 „Par Valsts sociālo pabalstu likuma 20. panta pirmās daļas 1.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109.pantam”.

Tiesībsargs ir uzaicināts iesniegt Satversmes tiesā viedokli par jautājumiem, kuriem pēc tā ieskata varētu būt nozīme minētajā lietā, kā arī iesniegt tiesībsarga rīcībā esošos dokumentus par šiem jautājumiem.

Ievērojot Tiesībsarga likumā noteikto tiesībsarga kompetenci, sniedzam turpmāk norādīto viedokli:

[1] Valsts sociālo pabalstu likuma 20.panta pirmās daļas 1.punkts (turpmāk – apstrīdētā norma) noteic, ka regulāri izmaksājamo valsts sociālo pabalstu izmaksu pārtrauc uz laiku, kamēr pabalsta saņēmējs vai bērns, par kuru tiek maksāts pabalsts, atrodas pilnā valsts apgādībā.

Konstitucionālās sūdzības iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91.pantam un 109.pantam, jo šīs normas piemērošanas rezultātā personām ar invaliditāti netiek izmaksāts valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts ieslodzījuma vietās.

[2] Konstitucionālā sūdzība galvenokārt pamatota ar viedokli, ka ieslodzījuma vietās esošās personas ar invaliditāti neatrodas pilnā valsts apgādībā, tādēļ nav pamata viņām neizmaksāt valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu. Tātad jautājums ir par to, vai apstrīdētā norma ir piemērojama gadījumos, kad persona ar invaliditāti atrodas ieslodzījuma vietā. Jautājums

attiecas uz normas interpretāciju, konkrēti – tajā ietvertā jēdziena „pilna valsts apgādība” attiecināšanu uz atrašanos ieslodzījuma vietā. Tādējādi tiesībsarga ieskatā primāri izvērtējams jautājums par apstrīdētās normas interpretāciju un piemērošanu.

[3] Saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likuma 2.pantu valsts sociālie pabalsti ir valsts atbalsts naudas izmaksu veidā, kuru saņem pie noteiktām iedzīvotāju grupām piederīgas personas situācijās, kad ir nepieciešami papildu izdevumi un kad šīs personas nespēj gūt ienākumus un kad nav paredzēta kompensācija no valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas. No minētā izriet, ka valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta mērķis attiecībā uz personām ar invaliditāti ir gadījumos, kad tām nav paredzēta kompensācija no valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas, sniegt materiālu palīdzību ar invaliditāti saistīto izdevumu segšanā. Tādējādi valsts neatkarīgi no personas sociālās apdrošināšanas ir paredzējusi kārtību, kādā personām ar invaliditāti tiek garantētas tiesības uz sociālo nodrošinājumu.

[4] Saeimas ieskatā viens no sociālās drošības sistēmas veidiem, kādā valsts īsteno personu tiesības uz sociālo nodrošinājumu, ir attiecīgās personas atrašanās pilnā valsts apgādībā. Tā kā konstitucionālās sūdzības iesniedzējs atrodas pilnā valsts apgādībā, viņa tiesības uz sociālo nodrošinājumu jau esot īstenotas un valsts, pēc iespējas saudzīgāk rīkojoties ar resursiem, nesniedz vairāku veidu sociālās drošības pasākumus vienai personai viena un tā paša sociālā riska apstākļos.

Var piekrist Saeimas viedoklim, ka gadījumos, kad viena sociālās drošības veida ietvaros cilvēka tiesības uz sociālo nodrošinājumu tiek īstenotas, ierobežojums saņemt līdzīga rakstura sociālās drošības pakalpojumu ir pamatots. Tādējādi noskaidrojams, vai ieslodzījumā tiek nodrošinātas cilvēka pamatvajadzības, kas ir primārais tiesību uz sociālo nodrošinājumu uzdevums.

[5] Nevienā normatīvajā aktā nav dots jēdziena „pilna valsts apgādība” skaidrojums, kā arī personu, kuras atrodas pilnā valsts apgādībā, uzskaitījums, līdz ar to tā iztulkošana atstāta tiesību piemērotāja ziņā. No normas piemērošanas prakses izriet, ka par šādām personām tiek uzskatītas arī personas, kuras atrodas ieslodzījuma vietās.

Tiesībsarga ieskatā nošķirams jēdziena „pilna valsts apgādība” tiesiskais aspekts un faktiskā situācija. No tiesiskā aspekta ikviena persona ieslodzījuma vietā atrodas pilnā valsts apgādībā un valstij rodas pienākumi ieslodzītajiem nodrošināt viņu pamatvajadzības. Satversmes tiesa to atzinusi 2010.gada 9.marta spriedumā lietā Nr.2009-69-03, norādot, ka ieslodzītie atrodas pilnā valsts apgādībā, kā arī valsts iestāžu pakļautībā, tādēļ valsts pienākums ir viņus nodrošināt ar pietiekamu uzturu.¹ Attiecīgi secināms, ka valsts pienākums ir nodrošināt ieslodzītajām personām arī pārējās pamatvajadzības.

Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta ieskatā atrašanās pilnā valsts apgādībā nozīmē to, ka persona atrodas no valsts pamatbudžeta finansētā iestādē, kura tiesību normās paredzētajā kārtībā

¹ Satversmes tiesas 2010.gada 9.marta sprieduma lietā Nr.2009-69-03 8.3.punkts.

nodrošina personas pamatvajadzības, proti, mājokli, ēdienu, apģērbu, veselības aprūpi.² Šādu nostāju atbildes rakstā pauž arī Saeima. Tajā pašā laikā jāņem vērā no Satversmes tiesas 2004.gada 26.marta sprieduma lietā Nr.2003-22-01 izrietošā atziņa, ka atrašanās ieslodzījuma vietā nevar automātiski tikt uzskatīta par pilnu valsts apgādību.³

[6] Faktiskās situācijas izvērtējumam noskaidrojams, vai ieslodzīto personu pamatvajadzības tiek nodrošinātas. Tādējādi noskaidrojams pamatvajadzību jēdziena saturs.

Kā jau tika minēts, personu pamatvajadzību nodrošināšanu var uzskatīt par primāro tiesību uz sociālā nodrošinājuma uzdevumu. Uz sociālās drošības ietvaros nodrošināmām pamatvajadzībām norāda ANO Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja, kas skaidro, ka minimālam sociālā nodrošinājuma pakalpojumam neatkarīgi no tā materiālās izpausmes ir jābūt atbilstošā apmērā un ilgumā, tam jānodrošina pamata veselības aprūpi, vismaz minimāliem standartiem atbilstošu mājokli, ūdeni un kanalizācijas sistēmu, pārtiku, kā arī pamata izglītību.⁴ Ar pamata veselības aprūpi šeit cita starpā domāta ārstniecības iestāžu, preču un pakalpojumu pieejamība bez diskriminācijas.⁵

Tā kā tiek izvērtēts jautājums par personu ar invaliditāti pamatvajadzībām, jāņem vērā šādu cilvēku ar invaliditāti saistītās īpašās vajadzības. ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 28.pants sociālās aizsardzības ietvaros paredz pieeju atbilstoši un pieejamiem pakalpojumiem, ierīcēm un citai palīdzībai, kas saistīta ar personu ar invaliditāti vajadzībām. Līdz ar to personu ar invaliditāti pamatvajadzības var pieaugt proporcionāli invaliditātes izraisītajām sekām.

[7] Tiesībsarga birojā jautājums par personu ar invaliditāti sociālo drošību un veselības aprūpi ieslodzījuma vietās ir vērtēts vairākkārt.

2007.gada 7.novembrī, pamatojoties uz ieslodzījumā esošās personas iesniegumu, tika ierosināta pārbaudes lieta Nr.17Ad/1942 par tiesībām uz sociālo nodrošinājumu un veselības aizsardzību personām ar invaliditāti ieslodzījuma vietās. Pārbaudes lietas ietvaros Ieslodzījuma vietu pārvalde 2008.gada 22.aprīļa vēstulē Nr.1/15-2193 (sk. pielikumu Nr.1) Tiesībsarga birojā norādīja, ka ieslodzījuma vietās personām ar īpašām vajadzībām, tajā skaitā invalīdiem, tiek nodrošināts tikai sociālās aprūpes minimums. Ieslodzījuma vietu pārvalde norādīja, ka, ja persona, kas atrodas ieslodzījuma vietā, saņemtu valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, tā varētu iegādāties tieši sev nepieciešamās preces, saņemt vajadzīgos papildu pakalpojumus, proti, apmaksāt papildu medicīnas pakalpojumus (dažāda veida izmeklējumi, izmaksas ziņā dārgāko medicīnisko līdzekļu iegāde, efektīvāku briļļu un dzirdes aparātu pasūtīšanu utt.). Bez tam personai būtu iespēja pieprasīt un saņemt no dažādām valsts institūcijām tai nepieciešamos dokumentus, kurus attiecīgā iestāde,

² Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2011.gada 22.augusta lēmuma lietā Nr.SKA-818/2011 8.punkts.

³ Satversmes tiesas 2004.gada 26.marta sprieduma lietā Nr.2003-22-01 secinājuma daļas 12.punkts.

⁴ Committee on Economic, Social & Cultural Rights General Comment No.19 (2007) „The right to social security”. Paragraph 59.

⁵ Ibid.

piemēram, Latvijas Valsts arhīvs, Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas, Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, izdod par maksu. Tādējādi persona justos sociāli aizsargātāka un tai būtu iespējams vismaz daļēji segt ar invaliditāti saistītos izdevumus. Kopumā minētajā vēstulē paustais norādīja, ka Ieslodzījuma vietu pārvaldes ieskatā personas ieslodzījuma vietās sniegtais sociālās aprūpes minimums nenodrošina personu ar invaliditāti vajadzības.

Šajā pārbaudes lietā jautājums par ieslodzīto atrašanos pilnā valsts apgādībā tika vērtēts, vadoties no faktiskās situācijas ieslodzījuma vietās, un 2008.gada 5.jūnijā tika pieņemts tiesībsarga atzinums Nr.4 (sk. pielikumu Nr.2), kurā tika secināts, ka personas ar invaliditāti ieslodzījuma vietās nevar uzskatīt par tādām, kas atrodas pilnā valsts apgādībā, līdz ar to tām nav pamata nepiešķirt vai neizmaksāt valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu. Vienlaikus tika atzīts, ka šā pabalsta izmaksai ieslodzījuma vietās varētu būt arī negatīvas sekas, piemēram, līdzekļu izlietošana pretēji pabalsta mērķim, un būtu nepieciešams paredzēt pabalsta izmaksas kārtību.

2008.gada 26.septembrī pēc Labklājības ministrijas iniciatīvas notika sanāksme par personu ar invaliditāti sociālo aizsardzību ieslodzījuma vietās. Sanāksmē piedalījās Labklājības ministrijas, Tieslietu ministrijas, Ieslodzījuma vietu pārvaldes un Tiesībsarga biroja pārstāvji. Sanāksmes dalībnieki atzina, ka nav faktiska pamata uzskatīt, ka personas ar invaliditāti, atrodoties ieslodzījuma vietās, atrodas pilnā valsts apgādībā.

[8] 2010.gada 28.jūnijā tika pieņemts tiesībsarga atzinums Nr.20 pārbaudes lietā Nr.2009-478-19D (sk. pielikumu Nr.5) par veselības aprūpes pieejamību ieslodzījuma vietās. Atzinumā tika konstatēts, ka pastāvošā veselības aprūpes sistēma ieslodzītajiem neatbilst Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendācijā Rec (2006) 2 par Eiropas Cietumu noteikumiem nospraustajām vadlīnijām, jo veselības aprūpes organizēšana ieslodzījuma vietās nav tieši saistīta ar vispārējo valsts veselības aizsardzību. Atzinumā tika ietverti vairāki ieteikumi Tieslietu ministrijai un Ieslodzījuma vietu pārvaldei, piemēram:

1. ieviest tādu veselības aprūpes modeli, kas nodrošinātu vienotu pakalpojumu saņemšanu personām neatkarīgi no to atrašanās vietas;
2. atbrīvot no pacienta iemaksas ieslodzītās personas, ja viņu rīcībā nav pietiekošu finanšu līdzekļu, kā tas ir noteikts par trūcīgām atzītām personām vai valsts sociālās aprūpes centru un pašvaldību pansionātu (centru) aprūpē esošām personām.

Tieslietu ministrija un Ieslodzījuma vietu pārvalde kopumā atbalstīja tiesībsarga ieteikumus un piekrita, ka būtu jāpārskata spēkā esošais normatīvais regulējums attiecībā uz ieslodzīto veselības aprūpes sistēmu, to vidū pacienta iemaksām un kompensējamajiem medikamentiem (sk.pielikumus Nr.6 un Nr.8).

[9] Kopumā līdzšinējā Tiesībsarga biroja rīcībā esošā informācija norādīja, ka faktiski ieslodzījuma vietās personas ar invaliditāti neatrodas pilnā valsts apgādībā, jo netiek nodrošinātas viņu pamatvajadzības, kas saistītas ar invaliditāti. Taču jāņem vērā, ka normatīvajā regulējumā pieņemti vairāki grozījumi.

2011.gada 7.oktobra spēkā stājušies grozījumi Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumos Nr.1046 „Veselības aprūpes organizēšanas un finansēšanas kārtība”, kas nosaka ieslodzīto ambulatoro un stacionāro pakalpojumu saņemšanu ar ieslodzījuma vietā strādājošā ārsta nosūtījumu, veselības aprūpes pakalpojumu klāstu, ko segs Tieslietu ministrija, kā arī kārtību, kādā ieslodzījuma vietā strādājošam ārstam aprēķina laboratorisko pakalpojumu apmaksai paredzēto līdzekļu apjomu. Grozījumu mērķis ir tuvināt ieslodzīto veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanas kārtību sabiedrībā pastāvošai veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanas kārtībai.⁶

2011.gada 19.oktobrī spēkā stājušies grozījumi Ministru kabineta 2006.gada 31.oktobra noteikumos Nr.899 „Ambulatorajai ārstēšanai paredzēto zāļu un medicīnisko ierīču iegādes izdevumu kompensācijas kārtība”, kas paredz, ka Nacionālais veselības dienests, plānojot piešķirto finanšu līdzekļu sadalījumu, paredz līdzekļus ieslodzījumā esošām personām.

Šādi normatīvajā regulējumā pieņemtie grozījumi vērtējami atzinīgi, jo vērsti uz personu ar invaliditāti ieslodzījuma vietās pieejamo pakalpojumu klāsta paplašināšanu. No otras puses, ieslodzījuma vietās dzīvojošo personu ar invaliditāti sociālās drošības līmeni neatspoguļo vienīgi normatīvais regulējums. Kā 2010.gada 29.septembra vēstulē Tiesībsarga birojam atzina Ieslodzījuma vietu pārvalde (sk. pielikumu Nr.6), ieslodzīto veselības aprūpe tiek nodrošināta piešķirtā finansējuma ietvaros. Līdz ar to sociālā nodrošinājuma apjoms personām ar invaliditāti ieslodzījuma vietās lielā mērā ir atkarīgs no piešķirtā finansējuma. Tāpat būtiska loma ir personas individuālajai situācijai – invaliditātes smagums, tās izraisītās sekas, pieejamie pakalpojumi, to apjoms un kvalitāte.

[10] Kopumā secināms, ka ikviena ieslodzītā persona atrodas pilnā valsts apgādībā un valsts pienākums ir nodrošināt šo personu pamatvajadzības. Personām ar invaliditāti nodrošināmas tās pamatvajadzības, kas saistītas ar invaliditātes radītajām sekām. Šāda pienākuma izpildes gadījumā personas tiesības uz sociālo nodrošinājumu tiek īstenotas. Gadījumos, kad personai ar invaliditāti saistītās pamatvajadzības ieslodzījuma vietā netiek nodrošinātas, netiek nodrošināta šīs personas pilna valsts apgādība, līdz ar to nav pamata uzskatīt, ka valsts pret šo personu īstenojusi tiesības uz sociālo nodrošinājumu.

Apstrīdētās normas mērķis ir novērst sociālās drošības pakalpojumu pārklāšanos. Jāatzīst, ka gadījumos, kad ieslodzījuma vietā personas pamatvajadzības netiek nodrošinātas, normas piemērošanas rezultātā netiek sasniegts tās mērķis, jo personai nav nodrošināta pilna valsts apgādība. Tādējādi tiesībsarga ieskatā jautājums par personu ar invaliditāti tiesībām uz valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu ieslodzījuma vietās risināms apstrīdētās normas piemērošanā, Valsts sociālās apdrošināšanās aģentūrai katrā individuālā gadījumā izvērtējot gan tiesiskos, gan faktiskos apstākļus, un nepieciešamības gadījumā pieņemot lēmumu par šā pabalsta izmaksas turpināšanu.

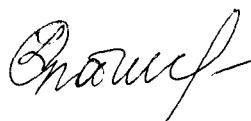
⁶ Ministru kabineta noteikumu „Grozījumi Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumos Nr.1046 „Veselības aprūpes organizēšanas un finansēšanas kārtība”” projekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums. www.mk.gov.lv.

[11] Vienlaikus atzīstams, ka valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta izmaksa ieslodzījuma vietās veicinātu ieslodzīto iespējas par saviem līdzekļiem segt ar invaliditāti saistītos izdevumus, taču par efektīvāko risinājuma veidu jāizšķiras likumdevējam. Jautājums par ieslodzīto apstākļiem risināms kompleksi, uzlabojot ieslodzītājiem pieejamos pakalpojumus.

- Pielikumā:
1. Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2008.gada 22.aprīļa vēstules Nr.1/15-2193 kopija uz 3 lp.
  2. Tiesībsarga 2008.gada 5.jūnija atzinuma Nr.4 kopija uz 4 lp.
  3. Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2009.gada 25.septembra vēstules Nr.1/7-5357 kopija uz 4 lp.
  4. Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2009.gada 8.decembra vēstules Nr.1/3-6840 kopija uz 3 lp.
  5. Tiesībsarga 2010.gada 28.jūnija atzinuma Nr.20 kopija uz 8 lp.
  6. Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2010.gada 29.septembra vēstules Nr.1/7-5605 kopija uz 6 lp.
  7. Veselības ministrijas 2010.gada 29.septembra vēstules Nr.S-01-18.16/3335 kopija uz 2 lp.
  8. Tieslietu ministrijas 2010.gada 8.novembra vēstules Nr.1-17/5262 ar pielikumu kopija uz 4 lp.

Ar cieņu,

tiesībsarga pilnvarojumā
vecākā juriskonsulte

L.Grāvere

Zariņa 67686768

19.03.2012.
J. Reizenka
L.Zariņa
19.03.2012.